

GENDERING THE CHRISTMAS ALLOWANCE AND ITS ELIGIBILITY

Peter Sika¹

Abstract

The aim of the paper is to draw attention to the genesis of legislative changes in Christmas allowance as well as to its merits. We draw attention to the financial impact of the Christmas allowance on public finances as well as the income situation of pension benefit recipients. Statistical surveys suggest that, from a social exclusion perspective, people of retirement age do not belong to a population group that is significantly at risk of poverty. We focus on poverty of pension benefit recipients as well as the objectives of the Government of the Slovak Republic to alleviate the social situation of pension benefit recipients. In the end, we outline the effort of the government of the Slovak Republic to transform the Christmas contribution into the so-called. thirteenth pension, which we do not recommend because of the unsystematic nature of the Christmas allowance and the significant financial impact on public finances.

Keywords

Social Security, Pension System, State Social Benefit

I. Úvod

Vláda Slovenskej republiky si v roku 2006 prostredníctvom Programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky stanovila cieľ zmierniť sociálnu situáciu poberateľov starobných dôchodkov, invalidných dôchodkov a sociálnych dôchodkov a to prostredníctvom prijatia zákona č. 592/2006 Z.z. o poskytovaní vianočného príspevku niektorým poberateľom dôchodku v znení neskorších predpisov. Vianočný príspevok vypláca Sociálna poisťovňa alebo v prípade prekvalifikovaných výsluhových dôchodkov útvár sociálneho zabezpečenia Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky, Slovenskej informačnej služby, Národného bezpečnostného úradu, Ministerstva dopravy, pôšt a telekomunikácií Slovenskej republiky, Ministerstva financií Slovenskej republiky a Vojenský úrad sociálneho zabezpečenia ako štátnu sociálnu dávku², a to z dôvodu oslobodenia od daní z príjmov. Podľa Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky sa vypláca vo vianočnom období, nakoľko toto obdobie prináša so sebou vyššie finančné zaťaženie dôchodcov. Dostať ju môže len občan Slovenskej republiky, ktorý poberá vybranú dôchodkovú dávku, ktorý trvalo žil v tomto danom roku na území Slovenskej republiky. Náklady súvisiace s poskytovaním vianočného príspevku vyplácaného Sociálnou poisťovňou sú financované z prostriedkov štátneho rozpočtu.

Primeraná úroveň poskytovaných dôchodkových dávok je zdrojom sociálnej spokojnosti dôchodcov, znižuje riziko chudoby a udržiava výdavky štátnej sociálnej siete v prijateľných hraniciach. Primeraná úroveň poskytovaných dôchodkových dávok je aj záväzkom, ktorý sa Slovenská republika zaviazala plniť voči medzinárodným organizáciám.

Solidarita medzi jednotlivými skupinami obyvateľstva (najmä medzi bohatými a chudobnými) je prejavom uplatňovaného sociálneho modelu v tej ktorej krajine. V súčasnosti už nestačí iba pomoc prostredníctvom charitatívnych organizácií, ale aj solidarita bohatých a chudobných musí byť premietnutá do sociálneho modelu ako jeden zo základov konštrukcie spoločnosti.

¹ University of Economics in Bratislava, The Faculty of National Economy, Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava. E-mail: peter.sika@euba.sk

² Nakoľko vianočný príspevok je štátna sociálna dávka a zároveň nie je príjmom, ktorý nahrádza odmenu za prácu, nie je možné ho exekučne krátiť.

Sociálny štát je v každej krajine jedinečným javom, nakoľko je odrazom určitých špecifických historických, kultúrnych, ekonomických, politických a iných podmienok. Sociálny štát vyrástol ako prostriedok ekonomickej a politickej stabilizácie a vytvárania nových pracovných miest. Ako píše dánsky sociálny teoretik G. Esping-Andersen [1997, s. 261], nie je možné predstaviť si sociálny štát, ktorý by tým či iným spôsobom neprerозdeľoval príjmy a zdroje. Avšak v dnešnej dobe je vysoko nákladný a konfrontovaný so zmenami ako napríklad starnutie a preto je pod tlakom na jeho prebudovanie. Sociálny štát sa na Slovensku vyprofiloval ako systém orientujúci sa svojou sociálnou politikou predovšetkým na tlmenie sociálnych dopadov do životných podmienok osôb a na plnenie ochrannej funkcie.

Cieľom príspevku je upriamiť pozornosť na genézu legislatívnych zmien vianočného príspevku ako aj na jeho opodstatnenosť. Pozornosť upriamujeme na finančný dopad vianočného dôchodku na verejné financie ako aj na príjmovú situáciu poberateľov dôchodkových dávok. Pri písaní príspevku bola použitá metóda analýzy dokumentov, ktorá bola uplatnená pri analyzovaní údajov z oblasti riešenej problematiky. Taktiež bola použitá metóda zovšeobecnenia údajov, ktorá bola využitá pri tvorbe záverov vo vzťahu k možnosti využitia zistených informácií.

II. Legislatívne vymedzenie vianočného príspevku

Legislatívne podmienky poskytovania vianočného príspevku upravuje zákon č. 592/2006 Z.z. o poskytovaní vianočného príspevku niektorým poberateľom dôchodku a o doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Vianočný príspevok sa vypláca poberateľovi dôchodku (starobného dôchodku, predčasného starobného dôchodku, invalidného dôchodku, sociálneho dôchodku, poberateľovi vdovského dôchodku, vdoveckého dôchodku alebo sirotského dôchodku, poberateľovi prekvalifikovaného výsluhového dôchodku, prekvalifikovaného invalidného výsluhového dôchodku, prekvalifikovaného vdovského výsluhového dôchodku, prekvalifikovaného vdoveckého výsluhového dôchodku alebo prekvalifikovaného sirotského výsluhového dôchodku), ktorý má bydlisko³ na území Slovenskej republiky, ak suma dôchodku splatná v decembri kalendárneho roka nepresiahne 60% priemernej mesačnej mzdy v hospodárstve Slovenskej republiky vykázanéj Štatistickým úradom Slovenskej republiky za kalendárny rok predchádzajúci kalendárnemu roku, v ktorom sa vypláca vianočný príspevok.

Za účelom finančne pomôcť väčšiemu počtu ľudí vo vianočnom období, ktoré so sebou prináša vyššiu finančnú záťaž sa v roku 2019 prijalo zvýšenie hornej hranice nároku na výplatu vianočného príspevku zo 60% na 65% priemernej mesačnej mzdy v hospodárstve Slovenskej republiky vykázanéj Štatistickým úradom Slovenskej republiky za kalendárny rok predchádzajúci kalendárnemu roku, v ktorom sa vianočný príspevok vypláca. Priemerná mesačná mzda v roku 2018 predstavovala 1 013 €.

V súlade s článkom 1 § 1 ods. 8 zákona č. 592/2006 Z.z. suma vianočného príspevku:

- a) je 200 €, ak suma dôchodku alebo úhrn dôchodkov je najviac v sume životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu⁴ [$D \leq \check{Z}M$],
- b) sa určí podľa vzorca: $VP = 200 - 0,36 * (D - \check{Z}M)$, ak suma dôchodku alebo úhrn súm dôchodkov je vyšší ako suma životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu a súčasne nepresiahne sumu dvojnásobku životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu [$\check{Z}M < D \leq 2 * \check{Z}M$],

³ Miesto bydliska nemusí byť totožné s miestom, kde má poberateľ dôchodku trvalý pobyt. Bydliskom sa rozumie miesto, kde poberateľ dôchodku býva s úmyslom zdržiavať sa tam trvale, najmä miesto, kde má svoj byt, rodinu, resp. kde pracuje, ak tam reálne býva. Ide o miesto faktického žitia.

⁴ Od 1. júla 2019 suma pre prvú plnoletú fyzickú osobu predstavuje 210,20 €, pre druhú plnoletú fyzickú osobu predstavuje 146,64 € a pre nezopatrené dieťa alebo zopatrené neplnoleté dieťa predstavuje 95,96 €.

- c) sa určí podľa vzorca: $VP = \text{Max} \{174,52 - 0,36 \cdot (D - \check{Z}M); 10\}$, ak suma dôchodku alebo úhrn súm dôchodkov je vyšší ako dvojnásobok sumy životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu; suma vianočného príspevku je najmenej 10 € [$2 \cdot \check{Z}M < D \leq 0,65 \cdot M$].

pričom:

- D je výška dôchodkových príjmov,
- $\check{Z}M$ je suma životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu,
- M je výška priemernej mesačnej mzdy v hospodárstve Slovenskej republiky spred jedného roka,
- VP je suma vianočného príspevku.

Tabuľka 1 Porovnanie súm vianočného príspevku

Dôchodok v €	Suma vianočného príspevku vrátane jednorazového zvýšenia – stav v roku 2018	Suma vianočného príspevku vrátane jednorazového zvýšenia – stav v roku 2019	Rozdiel
do 210	100	200	100
210	100	200	100
300	83,80	167,60	83,80
400	65,80	131,60	65,80
500	35,06	70,12	35,06
600	17,06	34,12	17,06
659,1	0	12,85	12,85

Zdroj: Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (2019)

Podľa Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky [2019] sa celkový počet dotknutých osôb vrátane doplatených vianočných príspevkov odhaduje v roku 2019 na úrovni približne 1,30 mil. osôb. V porovnaní s rokom 2018 sa predpokladá zvýšenie počtu poberateľov vianočného príspevku v dôsledku zvýšenia hranice nároku na vianočný príspevok z 572,4 € na 658,5 € o približne 72 tisíc osôb. Celkové výdavky na vianočný príspevok sa v roku 2019 odhadujú na úrovni približne 154,3 mil. €.

Vianočný príspevok vyplatí ten platiteľ dôchodku (Sociálna poisťovňa) alebo niektorý z úradov (Vojenský úrad sociálneho zabezpečenia, Colné riaditeľstvo Slovenskej republiky, Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže, Generálne riaditeľstvo železničnej polície, Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Slovenská informačná služba a Národný bezpečnostný úrad), ku ktorému vianočný príspevok patrí. Ak dôchodok, ku ktorému patrí vianočný príspevok vypláca Sociálna poisťovňa a zároveň aj úrad, vianočný príspevok vyplatí platiteľ dôchodku, ktorého suma je vyššia.

Vianočný príspevok je podľa článku 1 § 1 ods. 1 zákona č. 592/2006 Z.z. v znení neskorších predpisov štátnou sociálnou dávkou, ktorá nepatrí poberateľovi dôchodku s bydliskom na území niektorého zo štátov Európskeho hospodárskeho priestoru a Švajčiarska. Vianočný príspevok ďalej nepatrí ani poberateľovi dôchodku s bydliskom⁵ na území niektorého zmluvného štátu, pretože žiadna zmluva Slovenskej republiky o sociálnom zabezpečení sa na túto štátu sociálnu dávku nevzťahuje.

⁵ Ak má Sociálna poisťovňa za preukázané, že poberateľ dôchodku má bydlisko na území iného štátu, a zároveň má trvalý pobyt na území Slovenskej republiky, vianočný príspevok nevyplatí, nakoľko poberateľ dôchodku nespĺňa podmienky určené zákonom.

V súvislosti so stanovením podmienky bydliska na území Slovenskej republiky čelila Slovenská republika žalobe, ktorú podala Komisia na Súdny dvor. Svoj právny názor Komisia opierala o Nariadenie o koordinácii systémov sociálneho zabezpečenia členských štátov únie č. 883/2004 [Nariadenie Európskeho parlamentu, 2004], ktoré v zásade zakazuje diskrimináciu príjemcov peňažných dávok, ktoré patria do jeho pôsobnosti, na základe kritéria štátu bydliska. Súdny dvor vo svojom rozsudku zo 16. septembra 2015 rozhodol, že poskytnutie vianočného príspevku podlieha presným a objektívnym podmienkam, ktoré príslušným orgánom neponechávajú nijaký priestor na voľnú úvahu, pokiaľ ide o osobné potreby žiadateľa. Súdny dvor ďalej rozhodol, že hoci cieľom vianočného príspevku je dopĺňať prostriedky na životné potreby osôb, ktoré dosiahli určitý vek, má tiež zlepšiť ťažkú sociálnu situáciu ďalších poberateľov s nízkym príjmom. Za týchto podmienok Súdny dvor rozhodol, že Komisia nepreukázala, že vianočný príspevok možno kvalifikovať ako dávku v starobe, ktorá v dôsledku tohto patrí do pôsobnosti nariadenia a z toho dôvodu žalobu zamietol (Súdny dvor Európskej únie, 2015).

III. Vývoj a úprava mechanizmov stanovovania súm vianočného príspevku

V zmysle zákona č. 592/2006 Z. z. o poskytovaní vianočného príspevku niektorým poberateľom dôchodku a o doplnení niektorých zákonov, pripravuje Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky nariadenie vlády Slovenskej republiky, ktorým sa ustanovuje suma vianočného príspevku na príslušný rok.

Nariadenie vlády č. 603 Slovenskej republiky z novembra 2006 stanovilo, že výška vianočného príspevku bola diferencovaná podľa sumy dôchodku alebo úhrnu súm dôchodkov a to nasledovne:

- a) 2 000 SK⁶ (66,39 €), ak suma dôchodku alebo úhrn súm dôchodkov je do 3 455 SK (114,69 €),
- b) 1 750 SK (58,09 €), ak suma dôchodku alebo úhrn súm dôchodkov je od 3 456 SK (114,70 €) do 6 910 Sk (229,37 €),
- c) 1 500 SK (49,80 €), ak suma dôchodku alebo úhrn súm dôchodkov je od 6 911 SK (229,38 €) do 10 365 SK (344,06 €),

V roku 2007 pripravilo Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 489, ktorým ustanovilo sumu vianočného príspevku prislúchajúcu na rok 2007 vo výške:

- a) 2 000 SK (66,39 €), ak suma dôchodku alebo úhrn súm dôchodkov je do 3 753 SK (124,58 €),
- b) 1 750 SK (58,09 €), ak suma dôchodku alebo úhrn súm dôchodkov je od 3 754 SK (124,59 €) do 7 505 Sk (249,12 €),
- c) 1 500 SK (49,80 €), ak suma dôchodku alebo úhrn súm dôchodkov je od 7 506 SK (249,13 €) do 11 257 SK (373,66 €),

Priemerná výška vianočného príspevku na jedného poberateľa predstavovala 1 584 Sk (52,58 €) a k 31. decembru 2007 bol vyplatený 1 033 370 dôchodcom.

Zákon č. 463/2008 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 592/2006 Z. z. o poskytovaní vianočného príspevku niektorým poberateľom dôchodku a o doplnení niektorých zákonov, rozšíril okruh poberateľov vianočného príspevku o poberateľov sólo vdovského dôchodku, sólo vdoveckého dôchodku a sólo sirotského dôchodku. V súlade s predmetným zákonom, pripravilo Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky nariadenie vlády

⁶ Na prepočet bol použitý konverzný kurz 1 € = 30,126 SK.

Slovenskej republiky č. 413/2008 Z. z., ktorým sa ustanovuje suma vianočného príspevku v roku 2008 vo výške 1 500 – 2 000 Sk (49,80 - 66,39 Eur), diferencovane podľa výšky dôchodku:

- a) 2 000 SK (66,39 €), ak suma dôchodku alebo úhrn súm dôchodkov je do 4 030 SK (133,78 €),
- b) 1 750 SK (58,09 €), ak suma dôchodku alebo úhrn súm dôchodkov je od 4 031 SK (133,79 €) do 8 059 Sk (267,51 €),
- c) 1 500 SK (49,80 €), ak suma dôchodku alebo úhrn súm dôchodkov je od 8 060 SK (267,54 €) do 12 088 SK (401,25 €),

Priemerná výška vianočného príspevku na jedného poberateľa predstavovala 1 623 Sk (53,87 €) a k 31. decembru 2008 bol vyplatený 1 115 567 dôchodcom.

V roku 2009 nedošlo k legislatívnym zmenám a z toho dôvodu pripravilo Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 409, ktorým sa ustanovila suma vianočného príspevku prislúchajúca na rok 2009 vo výške:

- a) 66,39 €, ak suma dôchodku alebo úhrn súm dôchodkov je do 144,70 €,
- b) 58,09 €, ak suma dôchodku alebo úhrn súm dôchodkov je od 144,80 € do 289,30 €,
- c) 49,80 €, ak suma dôchodku alebo úhrn súm dôchodkov je od 289,40 € do 433,90 €.

V súvislosti s vianočným príspevkom (vrátane doplatkov za predchádzajúce roky) bolo v roku 2009 vyplatených 1,1 mil. poberateľom dôchodkových dávok takmer 62,8 mil. €.

V roku 2010 došlo k úprave mechanizmu vyplatenia vianočného príspevku, ktorý bol v porovnaní s mechanizmom vyplatenia vianočného príspevku v predchádzajúcich rokoch efektívnejší, nakoľko bolo použité efektívnejšie stupňovanie hraníc a súm vianočného príspevku, pričom nová koncepcia výraznejšie prihliadala na nižšie príjmových dôchodcov. Celkový počet dôchodcov, ktorým bol vyplatený vianočný príspevok v roku 2010 bol 1 131 102 dôchodcov. Nariadením vlády Slovenskej republiky č. 409 z októbra 2010 sa ustanovili sumy vianočného príspevku prislúchajúce na rok 2010 vo výške:

- a) 66,39 €, ak suma dôchodku alebo úhrn súm dôchodkov je do 186,20 €,
- b) 62,69 €, ak suma dôchodku alebo úhrn súm dôchodkov je od 186,30 € do 223,40 €,
- c) 58,95 €, ak suma dôchodku alebo úhrn súm dôchodkov je od 223,50 € do 260,60 €,
- d) 55,23 €, ak suma dôchodku alebo úhrn súm dôchodkov je od 260,70 € do 297,80 €,
- e) 51,50 €, ak suma dôchodku alebo úhrn súm dôchodkov je od 297,90 € do 335,10 €,
- f) 47,78 €, ak suma dôchodku alebo úhrn súm dôchodkov je od 335,20 € do 372,30 €,
- g) 44,06 €, ak suma dôchodku alebo úhrn súm dôchodkov je od 372,40 € do 409,50 €,
- h) 40,34 €, ak suma dôchodku alebo úhrn súm dôchodkov je od 409,60 € do 446,70 €.

1. augusta 2011 nadobudol účinnosť zákon č. 242/2011 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 592/2006 Z. z. o poskytovaní vianočného príspevku niektorým poberateľom dôchodku a o doplnení niektorých zákonov vznení neskorších predpisov. Zákon pevne stanovil hranicu sumy dôchodkovej dávky na nárok na vianočný príspevok (60 % priemernej mesačnej mzdy v hospodárstve Slovenskej republiky) a naviazal sumy vianočného príspevku na životné minimum:

- a) 66,39 €, ak je suma dôchodku alebo úhrn súm dôchodkov poberateľa dôchodku najviac v sume životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu,
- b) ak je suma dôchodku alebo úhrn súm dôchodkov poberateľa dôchodku vyššia ako suma životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu, výška vianočného príspevku sa vypočíta podľa vzorca: $VP = 66,39 - 0,10 * (D - \check{Z}M)$, kde

VP je suma vianočného príspevku,

D je suma dôchodku alebo úhrn súm dôchodkov,

$\check{Z}M$ je suma životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu (189,83 €).

Celkový počet dôchodcov, ktorým bol vyplatený vianočný príspevok v roku 2011 bol 1 143 758 dôchodcov.

Opatrenie Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky č. 293/2012 Z. z., ktorým sa ustanovuje suma zodpovedajúca 60 % priemernej mesačnej mzdy v hospodárstve SR za rok 2011, ktorá bola rozhodujúca na poskytnutie vianočného príspevku v roku 2012, nadobudlo účinnosť 1. septembra 2012. Predmetná suma bola stanovená vo výške 471,60 €. Dôchodcom, ktorí mali dôchodok nižší, resp. rovný sume 471,60 €, vznikol nárok na vianočný príspevok v roku 2012. Vianočný príspevok sa počítal podľa vzorca: $VP = 66,39 - 0,10 * (D - \check{Z}M^7)$.

Celkový počet dôchodcov, ktorým bol vyplatený vianočný príspevok v roku 2012 bol 1 129 450 dôchodcov.

Suma zodpovedajúca 60 % priemernej mesačnej mzdy v hospodárstve SR za rok 2012, ktorá bola rozhodujúca na poskytnutie vianočného príspevku v roku 2013 bola opatrením Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky č. 294/2013 Z.z. stanovená na sumu 483 €. Dôchodcom, ktorí mali dôchodok nižší, resp. rovný sume 483 €, vznikol nárok na vianočný príspevok v roku 2013, čím došlo k zvýšeniu najvyššej sumy vianočného príspevku zo 66,39 € na 75,00 €. Vianočný príspevok sa počítal podľa vzorca: $VP = 75,00 - 0,10 * (D - \check{Z}M^8)$.

Celkový počet dôchodcov, ktorým bol vyplatený vianočný príspevok v roku 2013 dosiahol 1 154 401.

Rok 2014 priniesol niektoré zmeny vo vyplácaní vianočného príspevku poberateľom dôchodku na základe zákona č. 240/2014 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 592/2006 Z.z. o poskytovaní vianočného príspevku. Išlo najmä o tieto zmeny:

- zvýšila sa maximálna suma vianočného príspevku na 87,26 €,
- zmenil sa koeficient 0,10 vo vzorci na výpočet vianočného príspevku na 0,18, čím sa dosiahla zvýšená solidarita s poberateľmi nízkopříjmových dôchodcov,
- a začalo sa prihliadať na dôchodky:
 - poberané z osobitného systému sociálneho zabezpečenia policajtov a vojakov,
 - poberané z cudziny,
 - vyplácané zo systému starobného dôchodkového sporenia,
- jednorazovo sa zvýšila suma vianočného príspevku o 12,74 € pre poberateľov vianočného príspevku s dôchodkom, resp. úhrnom súm dôchodkov do výšky 396,18 € - t.j. dvojnásobku sumy životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu.

Vianočný príspevok v roku 2014 vznikol dôchodcom, ktorí mali dôchodok nižší, resp. rovnajúci sa sume 494,40 €. Vianočný príspevok sa počítal v roku 2014 podľa vzorca: $VP = 87,26 - 0,18 * (D - \check{Z}M^9)$. Celkový počet dôchodcov, ktorým bol vyplatený vianočný príspevok v roku 2014 dosiahol 1 119 735.

V roku 2015 bol opätovne vyplatený vianočný príspevok niektorým poberateľom dôchodku na základe zákona č. 240/2014 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 592/2006 Z.z. o poskytovaní vianočného príspevku. Došlo k opätovnému jednorazovému zvýšeniu sumy vianočného príspevku o 12,74 € pre poberateľov vianočného príspevku s dôchodkom, resp. úhrnom súm dôchodkov do výšky 396,18 € (vrátane). Nárok na vianočný príspevok v roku

⁷ Suma životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu predstavovala v roku 2012 sumu 194,58 €.

⁸ Suma životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu predstavovala v roku 2013 sumu 198,09 €.

⁹ Suma životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu predstavovala v roku 2014 sumu 198,09 €.

2015 vznikol dôchodcom, ktorí mali dôchodok nižší, resp. rovnajúci sa sume 514,80 €. Vianočný príspevok sa počítal v roku 2015 podľa vzorca: $VP = 87,26 - 0,18 * (D - \check{Z}M^{10})$.

Z dôvodu, že nedošlo v roku 2016 k zvyšovaniu sumy životného minima sa jednotlivé sumy potrebné pre výpočet výšky vianočného príspevku nemenili. Z toho vyplýva, že suma vianočného príspevku vrátane jednorazového zvýšenia v roku 2016 mohla dosiahnuť výšku 100 €. Výdavky na výplatu vianočného príspevku niektorým poberateľom dôchodku v roku 2016 (bez doplatkov) predstavovali 77,4 mil. €, pričom v roku 2015 to bolo 77,2 mil. €. Celkový počet dôchodcov, ktorým bol vyplatený vianočný príspevok v roku 2016 dosiahol 1 166 346 osôb, kým v roku 2015 to bolo 1 141 551 osôb.

S cieľom zlepšovania postavenia nízko príjmových dôchodcov bolo na základe zákona č. 266/2017 Z.z. aj v roku 2017 poskytnuté jednorazové zvýšenie sumy vianočného príspevku o 12,74 € tým poberateľom vianočného príspevku, ktorých dôchodky, resp. sumy viacerých dôchodkov sú maximálne do výšky dvojnásobku sumy životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu. Vianočný príspevok sa počítal v roku 2017 podľa vzorca: $VP = 87,26 - 0,18 * (D - \check{Z}M^{11})$. Došlo k jednorazovému zvýšeniu sumy vianočného príspevku o 12,74 € pre poberateľov vianočného príspevku s dôchodkom, resp. úhrnom súm dôchodkov do výšky 398,96 € (vrátane). V roku 2017 výdavky na výplatu vianočného príspevku niektorým poberateľom dôchodku (bez výdavkov na vianočný príspevok doplácaných za predchádzajúce roky) predstavovali 75,8 mil. €. V roku 2017 dosiahol celkový počet dôchodcov, ktorým bol vyplatený vianočný príspevok úroveň 1 175 964 osôb.

Sociálna poisťovňa vyplatila v decembri 2018 vianočný príspevok 1 179 494 poberateľom dôchodku v celkovej sume 74 188 318,09 €. Vianočný príspevok sa počítal v roku 2018 podľa vzorca: $VP = 87,26 - 0,18 * (D - \check{Z}M^{12})$. Vianočný príspevok sa jednorazovo zvýšil o 12,74 €, ak suma dôchodku alebo úhrn súm dôchodkov bol do 410,14 € mesačne.

¹⁰ Suma životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu predstavovala v roku 2015 sumu 198,09 €.

¹¹ Suma životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu predstavovala v roku 2017 sumu 199,48 €.

¹² Suma životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu predstavovala v roku 2018 sumu 205,07 €.

Tabuľka 2 Výdavky na vianočný príspevok

Rok	Počet dôchodcov poberajúcich vianočný príspevok	Výdavky na vianočný príspevok
2006 (vrátane doplatku za predošlé roky)	1 017 820	55 581 tis. €
2007 (vrátane doplatku za predošlé roky)	1 033 370	84 193 tis. €
2008 (vrátane doplatku za predošlé roky)	1 115 567	62 921 tis. €
2009 (vrátane doplatku za predošlé roky)	1 100 000	62 788 tis. €
2010 (vrátane doplatku za predošlé roky)	1 131 102	61 441 tis. €
2011 (vrátane doplatku za predošlé roky)	1 143 758	64 268 tis. €
2012 (vrátane doplatku za predošlé roky)	1 129 450	61 412 tis. €
2013 (vrátane doplatku za predošlé roky)	1 154 401	75 579 tis. €
2014 (vrátane doplatku za predošlé roky)	1 119 735	79 530 tis. €
2015 (vrátane doplatku za predošlé roky)	1 141 551	77 208 tis. €
2016 (vrátane doplatku za predošlé roky)	1 166 346	79 666 tis. €
2017 (vrátane doplatku za predošlé roky)	1 175 964	77 882 tis. €
2018 (vrátane doplatku za predošlé roky)	1 179 494	74 188 tis. €
2019 (vrátane doplatku za predošlé roky)	1 300 000*	154 300* tis. €

*Poznámky: *predpoklad Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky*

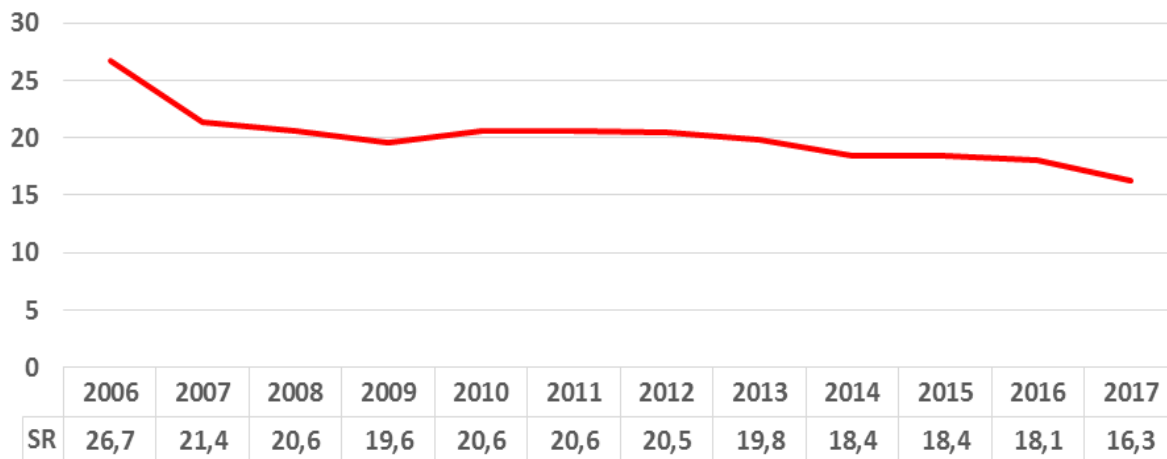
Zdroj: vlastné spracovanie podľa údajov Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky a Sociálnej poisťovne (2006 – 2019)

IV. Nevyhnutnosť alebo populizmus?

Vo verejných politikách na Slovensku je veľký priestor pre účinnejšiu pomoc skupinám obyvateľov, ktoré sa ocitajú na okraji spoločnosti. Skupina obyvateľov vo veku 55 až 75 rokov zažila za posledných 20 rokov najväčší nárast príjmov a chudoba dôchodcov veľmi rýchlo poklesla v mnohých krajinách, takže v rámci celkovej populácie v krajinách OECD teraz predstavuje menšie než priemerné hodnoty [OECD, 2008, s. 3]. Naopak, chudoba detí sa prehĺbila a v súčasnosti v rámci celkovej populácie predstavuje nadpriemerné hodnoty. Je to tak aj napriek jasnému dôkazu, že blahobyt detí je kľúčovým určujúcim faktorom kvality ich života v dospelosti – koľko budú zarábať, akí budú zdraví a pod. Nárast detskej chudoby si zaslúži viac politickej pozornosti, než sa mu v súčasnosti v mnohých krajinách dostáva.

Podiel obyvateľov ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením v Slovenskej republike od roku 2005 do roku 2009 klesal (z 32,0 % na 19,6 %). Vplyvom hospodárskej krízy došlo k miernemu zvýšeniu (na 20,6 % v roku 2010 a 2011). Od roku 2012 sa ukazovatele na Slovensku zlepšujú. Trend v poklese osôb ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením od roku 2014 pokračuje.

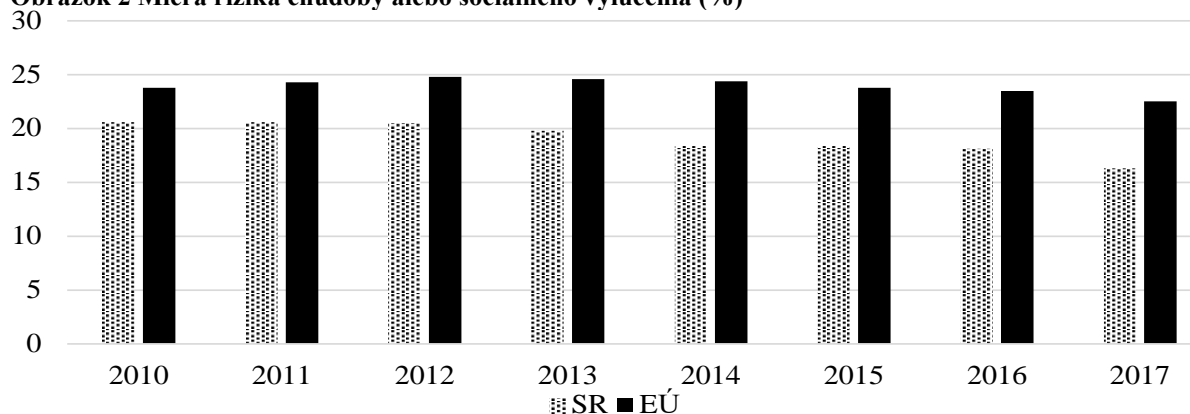
Obrázok 1 Osoby ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením v SR v rokoch 2005 – 2017 (%)

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, EU SILC (2005 – 2017)

V roku 2017 bolo na Slovensku 16,3 % populácie ohrozenej chudobou alebo sociálnym vylúčením, čo je pod priemerom krajín EÚ (22,5 %). Z rizika chudoby alebo sociálneho vylúčenia sa od roku 2008 podarilo vymaniť 255 tisíc ľudí, čím Slovenská republika naplnila cieľ v rámci stratégie Európa 2020 znížiť počet ohrozených ľudí najmenej o 170 tisíc ľudí do roku 2020. Existujú však skupiny obyvateľstva, ktoré sú ohrozené viac, a to nielen oproti slovenskému priemeru, ale aj oproti rovnakým skupinám v iných krajinách EÚ. Ide najmä o deti zo sociálne znevýhodneného prostredia a o rómsku menšinu. Deti boli trojnásobne viac ohrozené rizikom chudoby v porovnaní s obyvateľmi 65 ročných a starších. K skupinám ohrozeným chudobou alebo sociálnym vylúčením patria tiež neúplné rodiny s deťmi, osoby so zdravotným znevýhodnením a ľudia bez domova. Vo všeobecnosti môžeme konštatovať, že s rastúcim vekom podiel osôb ohrozených rizikom chudoby postupne klesá.

Obrázok 2 Miera rizika chudoby alebo sociálneho vylúčenia (%)

Zdroj: MF SR (2019): Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením. Bratislava: Ministerstvo financií Slovenskej republiky, 2019, s. 10.

Štatistické zisťovania [Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2018] naznačujú, že z pohľadu sociálneho vylúčenia ľudia v dôchodkovom veku nepatria k zvlášť ohrozeným skupinám. Podiel ľudí vo veku 65 rokov a viac, ktorí žijú pod hranicou rizika chudoby je 6,9 %, miera závažnej materiálnej deprivácie je v tejto vekovej skupine na úrovni 6,9 % a miera závažnej deprivácie v bývaní na úrovni 2,7 %. Tieto podiely sú nižšie ako v celkovej populácii Slovenska (Tabuľka 3). Jediný ukazovateľ, v ktorom starší ľudia zaznamenávajú horšie výsledky ako celková populácia, je miera nenaplnenej potreby medicínskeho vyšetrenia alebo liečby (4,2 %) (MF, 2019, s. 13).

Tabuľka 3 Ukazovatele sociálneho vylúčenia, 2017 (% populácie)

Rok	Slovensko
Miera rizika chudoby alebo sociálneho vylúčenia	16,3
Miera rizika chudoby	12,4
Miera závažnej materiálnej deprivácie	7,0
Miera nenaplnenej potreby medicínskeho vyšetrenia alebo liečby	2,4
Miera závažnej deprivácie v bývaní	5,2

Zdroj: Eurostat (2018)

Napriek tomu, že skupina dôchodcov nepatrí do kategórie najohrozenejších chudobou vláda Slovenskej republiky postupne zvažuje transformovať vianočný príspevok na tzv. 13. dôchodok pre poberateľov dôchodkových dávok. Súčasný vianočný príspevok však nemožno považovať za trinásty dôchodok, keďže jeho výška už v roku 2006 dosahovala iba 57,89 % z mesačného dôchodku pre ľudí s najnižšími dôchodkami a iba 14,47 % z mesačného dôchodku pre ľudí s dôchodkom na hornej hranici, pri ktorej je ešte dôchodok vyplácaný. V roku 2018 tento pomer predstavoval už iba 42,55% z mesačného dôchodku pre ľudí s najnižšími dôchodkami (resp. 48,76 % s jednorazovým zvýšením vo výške 12,74 €). A pre poberateľov dôchodkov na maximálnej úrovni je to iba 3,70 %, čo sa jednoznačne nedá považovať za trinásty dôchodok.

Tabuľka 4 Vianočný príspevok v pomere k výške mesačného dôchodku

Výška dôchodku	Suma vianočného príspevku	Pomer príspevku k dôchodku
Rok 2006		
do 114,69 €	66,39 €	57,89 %
do 344,06 €	49,80 €	14,47 %
Rok 2007		
do 124,58 €	66,39 €	53,29 %
do 373,66 €	49,80 €	13,33 %
Rok 2008		
do 133,78 €	66,39 €	49,63 %
do 401,25 €	49,80 €	12,41 %
Rok 2009		
do 144,70 €	66,39 €	45,88 %
do 433,90 €	49,80 €	11,48 %
Rok 2010		
do 186,20 €	66,39 €	35,66 %
do 446,70 €	40,34 €	9,03 %
Rok 2011		
do 189,83 €	66,39 €	34,97 %
do 461,40 €	39,24 €	8,51 %
Rok 2012		
do 194,58 €	66,39 €	34,12 %
do 471,60 €	38,69 €	8,20 %
Rok 2013		
do 198,09 €	75,00 €	37,86 %
do 483,00 €	46,51 €	9,63 %

Rok 2014		
do 198,09 €	87,26 € (+12,74 € jednorazové zvýšenie)	44,06% (50,48 % s jednorazovým zvýšením)
do 494,40 €	33,93 €	6,86 %
Rok 2015		
do 198,09 €	87,26 € (+12,74 € jednorazové zvýšenie)	44,06% (50,48 % s jednorazovým zvýšením)
do 514,80 €	30,26 €	5,88 %
Rok 2016		
do 198,09 €	87,26 € (+12,74 € jednorazové zvýšenie)	44,06% (50,48 % s jednorazovým zvýšením)
do 529,80 €	27,56 €	5,20 %
Rok 2017		
do 199,48 €	87,26 € (+12,74 € jednorazové zvýšenie)	43,74% (50,13 % s jednorazovým zvýšením)
do 547,20 €	24,68 €	4,51 %
Rok 2018		
do 205,07 €	87,26 € (+12,74 € jednorazové zvýšenie)	42,55% (48,76 % s jednorazovým zvýšením)
do 572,40 €	21,15 €	3,70 %

Zdroj: vlastné spracovanie

Zatiaľ však nie je známe, či by bol tzv. trinásty dôchodok vyplácaný v plnej výške pre všetkých poberateľov dôchodkových dávok alebo by sa odvíjal napríklad v závislosti od sumy životného minima. Prvá alternatíva by mala významne pozitívny dopad na príjmy poberateľov všetkých druhov dôchodkov ako aj na zvýšenie miery náhrady dôchodkov k priemernej mzde a zároveň by nedochádzalo k diskriminácii, nakoľko by bol poskytnutý všetkým poberateľom dôchodkových dávok. Negatívom tejto alternatívy je najmä značné prehĺbenie deficitu Sociálnej poisťovne, ktoré je už aj tak, prijatím rôznych opatrení, napäté. Zároveň by išlo o nesystémové opatrenie, nakoľko poskytnutie nevyplýva z poisťno-matematického princípu uplatňovaného v dôchodkovom systéme a zároveň sa vytráca prvok solidarity. Druhá alternatíva, ktorá je založená na solidarite, taktiež vykazuje pozitívne stránky vo forme pozitívneho dopadu na príjmy poberateľov najnižších dôchodkov, ako aj zvýšenie miery náhrady tejto skupiny dôchodcov. Negatívnou stránkou tejto alternatívy je jednoznačná nespokojnosť vyššie príjmových dôchodcov, prehĺbenie deficitu Sociálnej poisťovne, ako aj nejasná zmena konštrukcie životného minima do budúcnosti.

IV. Záver

Vianočný príspevok ako nesystémová dávka má pozitívne sociálne vplyvy na poberateľov dôchodkových dávok, ktorým vznikol nárok na vianočný príspevok, avšak negatívne vplyva na rozpočet verejnej správy. Celkový vplyv na štátny rozpočet sa v roku 2019 predpokladá na úrovni cca 154,3 mil. €, v roku 2020 na úrovni cca 152,8 mil. €, v roku 2021 na úrovni cca 151,2 mil. € a v roku 2022 na úrovni cca 150,0 mil. €. Nakoľko priemerná suma novopriznaných dôchodkov je vyššia ako priemerná suma zaniknutých dôchodkových dávok, výdavky na vianočný príspevok budú vplyvom novopriznaných dôchodkových dávok klesať. Celkový počet dotknutých osôb vrátane doplatených vianočných príspevkov sa odhaduje za rok 2019 na úrovni približne 1 302 000 osôb, za rok 2020 na úrovni približne 1 321 000 osôb, za rok 2021 na úrovni približne 1 337 000 osôb a za rok 2022 na úrovni približne 1 347 000 osôb.

Je potrebné si uvedomiť, že poberatelia dôchodkových dávok nepatria podľa zisťovania Štatistického úradu medzi najohrozenejšiu skupinu rizikom chudoby. Ak má vláda Slovenskej republiky záujem systémovo pomôcť poberateľom dôchodkových dávok, tak môže pristúpiť k systémovému zvyšovaniu dôchodkov. Toto opatrenie však nepôsobí marketingovo na

približne 1,2 milióna dôchodcov, ktorým vznikol nárok na vianočných príspevkov, ako keby sa rovnaký objem zdrojov rozdelil do pravidelnej mesačnej výšky dôchodku. V prípade rozdelenia finančného objemu určeného na výplatu vianočného príspevku do mesačnej dôchodkovej dávky by došlo k použitiu prostriedkov na zlepšovanie životnej úrovne dôchodcov a nie na kúpu vianočných darčiekov pre svojich rodinných príslušníkov.

Pod'akovanie/Financovanie

Príspevok je výstupom riešenia výskumného grantu VEGA č. 1/0251/19 „Investície domácností do bývania a možnosti ich alternatívneho využitia ako dodatočného príjmu v čase poberania dôchodkovej dávky“ (50 %) a výskumného grantu VEGA č. 1/0001/16 „Súčasnosť a perspektívy zmien zamestnanosti a súvisiacich procesov v kontexte naplňovania cieľov Európskej stratégie zamestnanosti“ (50 %).

Literatúra

Esping-Andersen, G. (ed.) (1997). *Welfare State in Transition*. London: SAGE Publications.

MF SR (2019). *Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením*. Bratislava: Ministerstvo financií Slovenskej republiky, 2019. Dostupné z <https://www.finance.gov.sk/sk/financie/hodnota-za-peniaze/revizia-vydavkov/ohrozene-skupiny/> (07. 06. 2019).

MPSVaR SR (2006). *Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 603/2006 Z.z.* Dostupné z <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2006/603/20061115.html> (05. 06. 2019).

MPSVaR SR (2007). *Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 489/2007 Z.z.* Dostupné z <https://www.epi.sk/zz/2007-489> (05. 06. 2019).

MPSVaR SR (2008). *Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 413/2008 Z.z.* Dostupné z <https://www.epi.sk/zz/2008-413> (05. 06. 2019).

MPSVaR SR (2009). *Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 409/2009 Z.z.* Dostupné z <https://www.epi.sk/zz/2009-409> (05. 06. 2019).

MPSVaR SR (2010). *Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 409/2009 Z.z.* Dostupné z <https://www.epi.sk/zz/2010-409> (06. 06. 2019).

MPSVaR SR (2012). *Opatrenie Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky č. 293/2012 Z.z.* Dostupné z <https://www.epi.sk/zz/2012-293> (06. 06. 2019).

MPSVaR SR (2013). *Opatrenie Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky č. 294/2013 Z.z.* Dostupné z <https://www.epi.sk/zz/2013-186> (06. 06. 2019).

MPSVaR SR (2019). *Úrad vlády Slovenskej republiky*. Dostupné z <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/23677/2> (04. 06. 2019).

MPSVaR SR (2008 – 2018). *Správy o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za roky 2007 až 2017*. Bratislava: MPSVaR SR. Dostupné z <https://www.employment.gov.sk/isp/> (04. 06. 2019).

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady č. 883/2004 z 29. apríla 2004 o koordinácii systémov sociálneho zabezpečenia. Dostupné z <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/sk/TXT/?uri=CELEX%3A32004R0883> (03. 04. 2019).

OECD (2008). *OECD: Rastúca nerovnosť? Rozdelenie príjmov a chudoba v krajinách OECD – zhrnutie v slovenčine*. Dostupné z <https://www.oecd.org/els/soc/41528631.pdf> (04. 06. 2019).

Súdny dvor Európskej únie (2015). *Rozsudky vo veciach C-361/13 a C-433/13*. Dostupné z <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=B1090DE633DA462BF50D05>

F2F5FF1BA0?text=&docid=167822&pageIndex=0&doclang=SK&mode=lst&dir=&occ=first
&part=1&cid=3603786 (04. 06. 2019).

Štatistický úrad SR (2018). *EU SILC 2017 - Indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia*.
Bratislava: Štatistický úrad Slovenskej republiky.

Zákon č. 592/2006 Z.z. o poskytovaní vianočného príspevku niektorým poberateľom dôchodku
a o doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

